

EURÓPSKY HOSPODÁRSKY PRIESTOR (EHP), ŠVAJČIARSKO A SEVER

Európsky hospodársky priestor (EHP) bol vytvorený v roku 1994 s cieľom rozšíriť ustanovenia EÚ týkajúce sa jej vnútorného trhu na krajiny patriace do Európskeho združenia voľného obchodu (EZVO). Nórsko, Island a Lichtenštajnsko tiež patria do EHP. Švajčiarsko je členom EZVO, ale nie EHP. EÚ a jej partnerov z EHP – Nórsko a Island – spájajú aj rôzne „severné politiky“ a fóra zamerané na rýchlo sa rozvíjajúce severné oblasti Európy a arktickú oblasť ako celok.

PRÁVNY ZÁKLAD

Pre EHP: článok 217 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (dohody o pridružení).

Pre Švajčiarsko: poistná zmluva z roku 1989, bilaterálne dohody I z roku 1999, bilaterálne dohody II z roku 2004.

EHP

A. Ciele

Účelom Európskeho hospodárskeho priestoru (EHP) je rozšíriť vnútorný trh EÚ o štáty Európskeho združenia voľného obchodu (EZVO). Právne predpisy EÚ týkajúce sa jej vnútorného trhu sa stávajú súčasťou právnych predpisov štátov EHP, keď odsúhlasia ich zahrnutie do svojho práva. Na ich vykonávanie a presadzovanie dohliadajú osobitné orgány EZVO a spoločný parlamentný výbor.

B. Základné informácie

V roku 1992 dosiahlo vtedajších sedem členov EZVO dohodu, ktorá im umožnila zúčastniť sa na ambicióznom projekte vnútorného trhu Európskeho spoločenstva, ktorý sa začal v roku 1985 a dokončil koncom roka 1992. Dohoda o Európskom hospodárskom priestore (EHP) bola podpísaná 2. mája 1992 a do platnosti vstúpila 1. januára 1994.

Počet členov EZVO/EHP sa však čoskoro znížil: Švajčiarsko sa po zamietavom referende o tejto otázke rozhodlo dohodu neratifikovať a Rakúsko, Fínsko a Švédsko vstúpili v roku 1995 do Európskej únie. V EHP zostali len Island, Nórsko a Lichtenštajnsko. Desať nových členských štátov, ktoré vstúpili do EÚ 1. mája 2004, sa k dátumu vstupu automaticky stalo súčasťou EHP, rovnako ako Bulharsko a Rumunsko v roku 2007 a Chorvátsko v roku 2013.

V júni 2009 sa o členstvo v EÚ uchádzal aj Island, ktorý tým chcel prekonať globálnu finančnú krízu z roku 2008. Rada prijala žiadosť Islandu 17. júna 2010 a rokovania sa začali v júni 2011. Po parlamentných voľbách v apríli 2013 však nová stredopravá koalícia Strany nezávislosti a Strany pokroku okamžite po prevzatí moci v máji 2013 zastavila rokovania. Neskôr, v marci 2015, koaličná vláda listom oznámila Rade Európskej únie, že Island by sa nemal považovať za kandidátsku krajinu na členstvo v EÚ. Hoci vláda oficiálne žiadosť nestiahla, predsedníctvo

Rady EÚ zobralo list na vedomie a v rámci Rady aj Komisie sa uskutočnili niektoré praktické opatrenia. EÚ teda v súčasnosti nepovažuje Island za kandidátsku krajinu.

Keď Spojené kráľovstvo vystúpi z EÚ, prestane byť aj členskou krajinou EHP. Ak bude chcieť zostať na vnútornom trhu, môže sa rozhodnúť opätovne vstúpiť do EZVO a stať sa členom EHP prostredníctvom EZVO. Táto možnosť sa považuje za nepravdepodobnú, pretože Spojené kráľovstvo by potom muselo prijať európske právne predpisy a akceptovať platby EÚ a právomoc Súdneho dvora EÚ.

C. Rozsah pôsobnosti EHP

Európsky hospodársky priestor prekračuje rámec tradičných dohôd o voľnom obchode v tom, že na krajiny EZVO (s výnimkou Švajčiarska) rozširuje všetky práva a povinnosti vyplývajúce z vnútorného trhu EÚ. EHP zahŕňa štyri slobody vnútorného trhu (voľný pohyb tovaru, osôb, služieb a kapitálu) a súvisiace politiky (hospodárska súťaž, doprava, energetika a spolupráca v hospodárskej a menovej oblasti). Dohoda obsahuje horizontálne politiky úzko spojené s týmito štyrmi slobodami: sociálne politiky (vrátane ochrany zdravia a bezpečnosti pri práci, pracovného práva a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami); politiky v oblasti ochrany spotrebiteľov, životného prostredia, štatistiky a práva obchodných spoločností; ako aj viacero sprievodných politík, ktoré sa týkajú napríklad výskumu a technologického rozvoja a ktoré nie sú založené na *acquis* EÚ alebo právne záväzných aktoch, ale vykonávajú sa prostredníctvom činností spolupráce.

D. Obmedzenia EHP

Dohoda o EHP neobsahuje záväzné ustanovenia pre všetky odvetvia vnútorného trhu alebo iné politiky podľa zmlúv EÚ. Jej záväzné ustanovenia sa konkrétne netýkajú:

- spoločnej poľnohospodárskej politiky a spoločnej rybárskej politiky (hoci dohoda obsahuje ustanovenia o obchode s produktmi poľnohospodárstva a rybárstva),
- colnej únie,
- spoločnej obchodnej politiky,
- spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky,
- oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí (hoci všetky štáty EZVO sú súčasťou schengenskej oblasti) ani
- hospodárskej a menovej únie (HMÚ).

E. Inštitúcie a mechanizmy EHP

1. Začlenenie právnych predpisov EÚ

Nové texty týkajúce sa vnútorného trhu EÚ skúma Spoločný výbor EHP zložený zo zástupcov EÚ a troch štátov EZVO-EHP. Tento orgán sa stretáva raz za mesiac a rozhoduje o tom, ktoré právne predpisy – a všeobecnejšie – ktoré akty EÚ (akcie, programy atď.) by sa mali začleniť do EHP. Právne predpisy sa formálne začlenia zahrnutím príslušných aktov do zoznamov v protokoloch a prílohách k dohode o EHP. Týmto spôsobom bolo do Dohody o EHP začlenených už niekoľko tisíc aktov. Rada EHP, ktorej členmi sú zástupcovia Rady EÚ a ministri zahraničných vecí štátov EZVO-EHP, sa schádza najmenej dvakrát za rok, aby poskytla spoločnému výboru politické usmernenia.

2. Transpozícia

Po začlenení aktu EÚ do Dohody o EHP sa tento akt musí transponovať do vnútroštátnych právnych predpisov krajín EZVO-EHP (ak sa podľa ich vnútroštátnych právnych predpisov

transpozícia vyžaduje). To si môže vyžadovať buď jednoduché rozhodnutie vlády, alebo súhlas parlamentu. Transpozícia je formálna úloha a akty možno z technického hľadiska upravovať len v tomto štádiu. Existujú tiež ustanovenia, podľa ktorých by sa krajiny EZVO mali zúčastňovať na príprave aktov EÚ.

3. Monitorovanie

Keď sa právne predpisy týkajúce sa vnútorného trhu rozšíria na krajiny EZVO-EHP, ich transpozíciu a uplatňovanie sleduje Dozorný úrad EZVO a Súd EZVO. Dozorný úrad EZVO vedie prehľad výsledkov v oblasti vnútorného trhu, ktorým sa sleduje vykonávanie právnych predpisov v krajinách EHP.

4. Úloha parlamentov

Európsky parlament a národné parlamenty štátov EZVO-EHP sú úzko zapojené do monitorovania Dohody o EHP. V článku 95 dohody sa ustanovuje spoločný parlamentný výbor (SPV) EHP, ktorý sa stretáva dvakrát do roka. Európsky parlament a národné parlamenty štátov EHP sa striedajú v organizovaní stretnutí tohto výboru, ktorého predsedníctvo sa každoročne strieda medzi poslancom Európskeho parlamentu a poslancom jedného z národných parlamentov EHP. Každá delegácia je zložená z 12 členov. Poslanci švajčiarskeho Federálneho zhromaždenia sa na zasadnutiach zúčastňujú ako pozorovatelia. Všetky právne predpisy EÚ, ktoré sa vzťahujú na EHP, kontroluje SPV EHP, ktorého členovia majú právo klásť otázky na ústne a písomné zodpovedanie zástupcom Rady EHP a Spoločného výboru EHP a vyjadriť svoj názor prostredníctvom správ alebo uznesení. Rovnaký postup platí aj pre kontrolu vykonávania právnych predpisov.

ŠVAJČIARSKO

Ako člen EZVO sa Švajčiarsko zúčastnilo na rokovaní o Dohode o EHP a 2. mája 1992 ju aj podpísalo. Bezprostredne na to, 22. mája 1992, švajčiarska vláda predložila žiadosť o vstup do EÚ. Po tom, čo sa v referende zo 6. decembra 1992 hlasovalo proti účasti Švajčiarska v EHP, však Federálne zhromaždenie zastavilo úsilie krajiny o členstvo v EÚ a EHP. Švajčiarsko odvtedy rozvíjalo vzťahy s EÚ prostredníctvom bilaterálnych dohôd s cieľom zabezpečiť hospodársku integráciu s EÚ. Bilaterálne vzťahy sa vážne narušili po iniciatíve proti prísťahovalecťu z februára 2014, ktorej výsledok spochybnil zásady voľného pohybu a jednotného trhu, ktoré sú základom týchto vzťahov. V decembri 2016 prijal švajčiarsky parlament zákon, ktorým sa referendum z roku 2014 vykonáva spôsobom, ktorý obmedzil účinok referenda z roku 2014 a pripravil cestu pre začiatok normalizácie vzťahov medzi EÚ a Švajčiarskom. Na základe tohto zákona prednosť pri prijímaní do zamestnania v odvetviach s nadpriemernou mierou nezamestnanosti budú mať švajčiarski obyvatelia. EÚ považovala zmeny zákona o cudzincoch za krok správny smerom a usúdila, že tento zákon by sa mohol uplatňovať spôsobom, ktorý by neobmedzoval práva občanov EÚ na voľný pohyb osôb.

Po stretnutí švajčiarskej prezidentky Doris Leuthardovej s prezidentom Európskej komisie Jeanom-Claudom Junckerom v Bruseli 6. apríla 2017 sa rozvinula pozitívna dynamika a opätovne sa začala práca na mnohých nedoriešených otázkach. Niektoré dvojstranné dohody vrátane dohody o vzájomnom uznávaní boli aktualizované. V novembri 2017 podpísali EÚ a Švajčiarsko novú dohodu – dohodu o prepojení svojich systémov obchodovania s emisiami (ETS) – a Švajčiarsko začalo interný postup na poskytnutie nového finančného príspevku na zníženie hospodárskych a sociálnych rozdielov v niektorých členských štátoch EÚ. Koncom roka 2017 Európska komisia prijala rozhodnutie o uznaní obchodných miest vo Švajčiarsku za oprávnené na splnenie povinnosti obchodovať s akciami, ako sa uvádza v novej smernici o trhoch s finančnými nástrojmi (MiFID II) a v novom nariadení o trhoch s finančnými nástrojmi

(MiFIR), ktoré nadobudli účinnosť 3. januára 2018. Finančná rovnocennosť však bola priznaná len na jeden rok a jej predĺženie bude závisieť od pokroku v rokovaní o inštitucionálnej dohode. Hoci toto rozhodnutie do istej miery zaťažilo vzťahy medzi EÚ a Švajčiarskom, možno tiež poskytlo už dávno potrebný stimul inštitucionálnym rokovaniam, ktoré sa už začali na jar 2014. EÚ a Švajčiarsko podpísali viac ako 120 bilaterálnych dohôd vrátane dohody o voľnom obchode v roku 1972 a dve hlavné série sektorových dvojstranných dohôd, ktoré v čase podpisu zosúladiť veľkú časť švajčiarskeho práva s právnymi predpismi EÚ. Prvý súbor odvetvových dohôd (známy ako dvojstranné dohody I) bol podpísaný v roku 1999 a nadobudol platnosť v roku 2002. Týchto sedem dohôd sa týka voľného pohybu a vzájomného otvorenia trhu^[1]. V roku 2004 bol podpísaný ďalší súbor odvetvových dohôd (dvojstranné dohody II) a v období rokov 2005 – 2009 postupne vstúpil do platnosti. Tieto dohody sú v podstate spojené s posilnením hospodárskej spolupráce a rozšírením spolupráce v oblasti azylu a slobodného cestovania na schengenských hraniciach^[2].

Dohodami sa síce zintenzívnili hospodárske vzťahy, ale vytvoril sa aj komplexný a niekedy nesúrodý súbor záväzkov, ktoré nie je ľahké dodržiavať. Dvojstranné dohody sa pravidelne aktualizujú. Na rozdiel od Dohody o EHP je povaha dvojstranných dohôd so Švajčiarskom statická, pretože neexistujú skutočné mechanizmy na prispôbenie dohôd vyvíjajúcim sa právnym predpisom EÚ ani žiadne mechanizmy dohľadu či efektívne mechanizmy urovnávania sporov. V záujme vyriešenia týchto problémov sa 22. mája 2014 začali medzi EÚ a Švajčiarskom rokovať o rámcovej inštitucionálnej dohode. Rokovania sú zamerané na urovnávanie problémov vyplývajúcich z meniaceho sa charakteru *acquis* EÚ v oblasti vnútorného trhu a na zavedenie mechanizmu riešenia sporov do súčasnej siete bilaterálnych zmlúv. Rokovania o inštitucionálnom rámci sú rozhodujúce, pretože Rada EÚ je rozhodnutá, že bez tejto rámcovej dohody Švajčiarsku nepovolí žiaden ďalší prístup na jednotný trh (napríklad pokiaľ ide o elektrinu) a takisto s tým spojila uvedené predĺženie finančnej rovnocennosti MiFID II/MiFIR.

SEVERNÉ POLITIKY

EÚ sa aktívne zapája do viacerých politík a fór zameraných na rýchlo sa rozvíjajúce severné oblasti Európy a arktickú oblasť ako celok, a to najmä tým, že prispieva k týmto činnostiam:

- Tzv. severná dimenzia, ktorá od roku 2007 slúži ako spoločná politika pre EÚ, Rusko, Nórsko a Island. Táto politika dopĺňa dialóg medzi EÚ a Ruskom a už viedla k účinným odvetvovým partnerstvám pre spoluprácu v oblasti Baltského a Barentsovho mora. Severná dimenzia zahŕňa aj parlamentný orgán – Parlamentné fórum Severnej dimenzie, ktorého zakladajúcim členom je Európsky parlament.
- Rada krajín Baltského mora (CBSS) založená v roku 1992 EÚ a pobrežnými štátmi po rozpade ZSSR. Všetky členské štáty CBSS sa zúčastňujú na Parlamentnej konferencii pre Baltské more (BSPC), ktorej členom je aj Európsky parlament.
- Spolupráca v oblasti Barentsovho mora združuje severné oblasti Fínska, Nórska a Švédska a severozápadné časti Ruska. Táto spolupráca sa vykonáva prostredníctvom subštátnej Regionálnej rady Barentsovho mora, medzištátnej Euro-arktiskej rady regiónu Barentsovho mora (ktorej členom je aj EÚ) a parlamentnej konferencie (ktorej členom je aj Európsky parlament).

[1]Týchto sedem dohôd sa týka voľného pohybu osôb, leteckej dopravy, pozemnej dopravy, obchodu s poľnohospodárskymi výrobkami, technických prekážok obchodu, verejného obstarávania a výskumnej spolupráce.

[2]Tieto dohody sa týkajú účasti Švajčiarska v schengenskom priestore a dublínskom systéme, dohôd o zdaňovaní úspor, spracovaných poľnohospodárskych výrobkov, štatistiky a boja proti podvodom, účasti na programe EÚ MEDIA a v Európskej environmentálnej agentúre, ako aj finančných príspevkov Švajčiarska na hospodársku a sociálnu súdržnosť v nových členských štátoch EÚ.

- Arktické záležitosti: EÚ začala rozvíjať svoju politiku pre arktickú oblasť na základe dvoch oznámení Komisie/ESVČ (2008, 2012 a 2016), záverov Rady (2009, 2014 a 2016) a správy a uznesení Európskeho parlamentu (2011 a 2014). Dňa 16. marca 2017 Európsky parlament schválil nové uznesenie o jednotnej politike EÚ pre arktickú oblasť. V roku 2013 Arktická rada udelila EÚ právo zúčastňovať sa na jej zasadnutiach. Stále však nerozhodla o jej žiadosti z roku 2008 o udelenie predbežného štatútu pozorovateľa. Európsky parlament je členom Konferencie zástupcov parlamentov arktických krajín.
- Európsky parlament je tiež pravidelne pozývaný na každoročné zasadnutia Severskej rady. Okrem toho sa raz ročne stretávajú delegácie Parlamentu a Západoseverskej rady (ktorú tvoria parlamenty z Faerských ostrovov, Grónska a Islandu).

Krzysztof Bartczak / Fernando Garcés de los Fayos
10/2018